

A francia dohánytermesztés utolsó mohikánjai – van-e remény a jövőre nézve?

A száraz számok

A dohánytermesztés az 1970-es évek óta egyre kisebb területet foglal el Franciaországban, a mezőgazdasági minisztérium statisztikai egysége adatai szerint míg a hetvenes években még 22 ezer hektáron termesztettek dohányt, addig 2018-ban már csak 2700 ha-t foglalt el ez a kultúra. A csökkenés ütemét jól érzékelteti, hogy a francia mezőgazdasági és vidékfejlesztési hivatal adatai szerint 2012-ben még 1500 gazdaságban termesztettek dohányt, zömmel 1,5-8 ha közötti területen, összesen 4500 hektáron, Franciaország így a hatodik legnagyobb termelő volt Európában. Az ezzel foglalkozó gazdaságok mintegy 50 francia megyében (a 101-ből) jelen voltak, összességében mintegy 20 ezer idénymunkásnak adva legalább néhány hónapra munkát és 40 millió euró árbevételt elérve. A termelők hét szövetkezetbe tömörültek, ezek szinte a teljes francia dohánytermesztést lefedték, a megtermelt 12 ezer tonnából (szárított dohányra számítva) 97% világos, 3% pedig sötét vagy barna volt. A francia dohányt mintegy húsz országba exportálták, a legjelentősebb vevők közé tartozott Oroszország, az USA és Egyiptom. A mezőgazdasági és vidékfejlesztési hivatal 2019-ben közzétett adatai szerint 2018-ban már csak 700 gazdaság foglalkozott dohányval, ahol 2900 hektáron 7900 tonna dohányt termeltek, 70%-ban *virginia* típusút.

Mivel a dohánytermesztés jelentős élőlomb-igénye miatt komoly munkahelyteremtőnek számít, a termesztés szakmaiságának emelése érdekében 2013-ban pl. a dohány szakmaközi alkalmazott kutatás-fejlesztési szervezet 330 ezer euróval támogatta a dohánytermesztés hatékonyságát javító alkalmazott kísérleti munkát, ám ez sem segített, sőt, a szervezetet, aminek létezése jelentős részben az ágazati szereplők befizetéseitől függött, 2014 végén végrehajtás alá helyezték. A mezőgazdasági és vidékfejlesztési hivatal maga 2010-2013

között 1,9 millió euró támogatást adott a dohánytermesztő gazdaságoknak – ám ezt is hiába (ennek egy részét az uniós vidékfejlesztési alap, a FEADER és több regionális önkormányzat biztosította).

A francia dohányágazatra szakosodott Le monde du tabac 2019-re vonatkozó adatai szerint a teljes dohányszektor – azaz ideértve a dohánytermékek kiskereskedelmi árusítását is – 2019-ben 19,4 milliárd euró árbevételt ért el, a francia költségvetés pedig 15,9 milliárd euró adóbevételhez jutott.

Noha a dohányáru-kereskedők monopolhelyzetben vannak Franciaországban, kialakultak párhuzamos értékesítési csatornák, amiknek egy része illegális, visszaszorulásukra nincs remény annak fényében, hogy 2020 végére a kormány tervei szerint 10 euróra emelkedik egy doboz cigaretta ára. Ha ez bekövetkezik, 5000 dohánybolt zárhat be végleg – nem véletlen, hogy a szakszervezet már hosszú ideje egyeztet a kormánnyal a profilváltásra kényszerülők támogatásáról. A csempészet és az internetes beszerzés mellett egyre hangsúlyosabb a határon

átjárók által eszközölt vásárlás, ugyanis Spanyolországban, Olaszországban, Németországban, Belgiumban és Luxemburgban jóval alacsonyabb az ár.

A munkaerő és a globalizáció ára

Sok médium mellett a Le Monde is hírt adott arról, hogy 2019. szeptember végével befejezte a termelést a Sarlat-la-Canéda-i dohányfeldolgozó, ezzel pedig *megszűnt a „100% made in France” dohánytermék gyártása*. A lap már csak 670 dohánytermelőt említ és idézi François Vedel-t, a francia dohánytermelők szövetségének elnökét, aki szerint ez a szám hamarosan 400-ra, vagy rosszabb esetben 300-ra csökkenhet. Vedel szerint az ágazat hanyatlása előrelátható volt és visszafordíthatatlannak tűnik.

Vedel véleménye szerint *a hanyatlás egyik legfontosabb oka a rendkívül drága francia munkaerő*, márpedig a dohány közel 300 óra élőlombot igényel egy hektáron (sőt lehet olvasni 4-500 órát is) – míg a kukorica ötöt.

Dohány- és fahéj kivonat tisztítás előtt

Dohánykivonat szeparálás előtt (balra) és után (jobbra)

A piac sem kedvez a francia dohány-szektornak, a globalizáció nyomán *mára néhány nagy multinacionális cég uralja a piacot* – így a franciát is.

A termelés mára csupán öt szövetkezetben maradt meg. Burley és virginia dohányt mindegyikjük, barna dohányt egyedül a kb. 150 gazdát tömörítő Tabac Garonne Adour termel. A piaci lehetőségek elég behatároltak, leginkább a részpiacok jelentik az üzleti lehetőségeket, de ezek közül csak a vízpipa dohányé bővül.

Jelenleg a legnagyobb dohánytermelő országok Kína (37%), Brazília (13%) és India (12%), ezekkel szemben az alig 30 millió euró árbevételű francia dohánytermelésnek semmilyen érdemi lehetősége nincs. Bármilyen furcsa, *a termelők számára az elektromos cigaretták forradalma talán lehetőséget ad* arra, hogy továbbra is termeljenek dohányt és megmaradjon a francia dohánytermesztés kultúrája. A fajtaszerkezet azonban szükségszerűen változik, az új piachoz alkalmazkodva a dohánytermesztők a nikotin előállításához használt speciális fajtákat termesztnek. Ez – legalábbis látszólag – a cigarettagyártással ellentétes tendenciát jelent, hiszen ott a politika a nikotin-tartalom csökkentését szorgalmazza, ám a fogyasztói szokások megváltozása Franciaországban és egész Európában új helyzetet teremtet a termelők és a gyártók számára is. Mindezek fényében nem meglepő,

hogy a francia mezőgazdasági újságírók egyesülete által Délnyugat-Franciaországba szervezett sajtóút egyik fő témája a franciaországi dohánytermesztés és földolgozás jelene és jövőjének lehetséges alakulása volt, a látottak-hallottak összefoglalása alább következik.

Még van dohánytermesztés Franciaországban

Noha a piac folyamatosan szűkül és

változik, a francia dohánytermelők szűk csoportja kitart, még a 2017-es, kifejezetten Emmanuel Macron köztársasági elnök kérésére készített dohány ágazati fejlesztési program is azt jelezte, hogy bíznak a jövőben – de két évvel később mégis bezárt a sarlat-i üzem is. Ezzel együtt az agrárkamara és a szövetkezetek szaktanácsadói továbbra is segítik a termelőket, akikre agrotechnikai és ökonómiai téren egyaránt számíthatnak a gazdák. Az alkalmazott kísérleti munkában a 2014 végével megszűnt ANITTA helyébe a szántóföldi kultúrákra szakosodott Arvalis lépett, ahol termesztési és földolgozási (elsősorban szárítási) kísérletek egyaránt folynak. A *genetikai háttér egyelőre biztosnak tűnik*, a fajtanemesítést és a vetőmag-előállítást, valamint -forgalmazást mind a három fajtacsoportban a Bergerac Seed and Breeding végzi, a termelők pedig a dohányföldekre is köthetnek klimatikus szélsőségek és növényvédelmi problémák okozta károkat biztosítást. Mindezek ellenére *a termelők úgy látják, a francia kormány számára nem fontos a dohánytermelés fönntartása az országban, csak az számít, hogy a forgalomba kerülő dohánytermékek után fizetendő adó befolyjon a költségvetésbe*, annak viszont már nincs jelentősége, hogy a kérdéses dohányáruhoz a dohányt Franciaországban vagy valahol másutt a világban termelték meg.

A francia dohánytermesztés zöme a

A termékek piaci pozicionálásánál a teljesen francia eredetre nagyon nagy hangsúlyt helyeznek

A szárítókamrák és mögöttük az '50-es években épült szárítópajta, amiben a *burley* és a barna dohányt szárították

délnyugati országrészben koncentrálódik, az egyik legjelentősebb körzet Lot-et-Garonne megye, ahol a kultúra már több mint 400 éve létezik. A növénynek ma is foglalkozó 80-90 termelő különböző szervezetekbe csoportosulva dolgozik, 2008-ban pedig a „*Tabac Garonne Adour*” dohánytermelő szövetség a Traditab dohányfeldolgozó létrehozásáról döntött a régióban megtermelt dohány valorizálása érdekében. A Traditab kizárólag helyi termesztésből származó dohányból fejleszt és gyárt dohánytermékeket, valamint értékesíti azokat Franciaországban. Míg az indulás évében csupán 5 tonna végterméket értékesítettek, 2019-ben a vállalat már 391 tonna készterméket adott el, ami a francia dohánypiac 0,86%-át jelenti.

Egységben az erő – és a remény

A Traditab jogilag egy „egyszerűsített részvénytársaság”, aminek részvényesei nem maguk a gazdák, hanem a gazdálkodók által létrehozott különböző szervezetek, mint a Tabac Garonne Adour szövetség, az érdekképviselő, a kölcsönös biztosító pénztár. 2008-as létrehozásától a termelők azt remélték, hogy rajta keresztül sikerül a korábbi értékesítési formákhoz, lehetőségekhez képest jobban valorizálni a meg-

termelt dohányt, így nagyobb hozzáadott-érték marad a gazdálkodóknál és amivel ellensúlyozni lehet többek között a KAP-reform miatt kiesett támogatásokat és a csökkenő világpiaci árat. *A Traditab ilyen formán azért is különleges, mert egész Európában ez az egyetlen olyan gazdasági társaság, ami kizárólag a helyi termelők tulajdonában van, és az általuk előállí-*

tott alapanyag földolgozása mellett a végtermék kereskedelmi forgalomba hozatalával is foglalkozik. A struktúrának köszönhetően nemcsak a termelést sikerült megtartani, de a nagy cégek által ajánlottól magasabb árat fizetnek a termelőknek, így nem csoda, ha az átvett mennyiség folyamatosan nő. Míg alakulásakor, azaz 2008-ban csupán 5 tonnát vásárolt föl a Traditab, 2019-ben már 120 termelőtől 500 tonnát, a kezdeti 6 alkalmazotthoz képest ma már 36 főt foglalkoztatnak. A cég két év alatt vált nyereséggé.

A dohánytermesztés maga...

A dohánytermesztés Délnyugat-Franciaországban (is) elsősorban a folyók völgyekben honosodott meg, aminek elsődleges magyarázata, hogy dohányt eddig sem lehetett öntözés nélkül termelni, a klímaváltozás fényében pedig ez a jövőben még hangsúlyosabb szempont lesz. Igaz ez a Garonne bal oldali mellékfolyója, a Baïse völgyére is, ahol régen szinte minden gazdálkodó, de legalábbis ötből négy termesztett dohányt is, amiről a szárítók még ma is tanúskodnak, de például *Buzet-sur-Baise településen* már csak Bernard Raffaello foglalkozik ezzel.

Bernard Raffaello sem egyéni gazdálkodóként, hanem *mezőgazdasági vállalkozóként* termel, az 50 hektáros gazdaság tipikus esete a több lábón ál-

Virginia-dohány tábla a Raffaello-gazdaságban

A termesztéstechnológiáról

Ami az agrotechnikát illeti, a dohány-nyal szembeni minőségi követelmények igen szigorúak, így a termesztéstechnológia, még ha hivatalosan nem is bio, a gyakorlatban nagyon közel áll hozzá. A szövetkezet és a Traditab által kidolgozott minőségi követelmény-rendszer ugyanis csak nagyon kevés növényvédő szer használatát engedi. Mivel a délnyugat-franciaországi dohánytermő területek jelentős része folyóvízgyi, mélyebben fekvő, ugyanakkor igen meleg klímájú terület, a *lisztharmat* jelentheti az egyik komoly problémát, ám mivel dohányban rezet nem lehet használni, inkább nem permeteznek, ahogy a *levélbolhák* ellen sem használnak kémiai védekezést. Gyakorlatilag az egyetlen vegyszeres beavatkozás az oldalhajtások növekedését megakadályozó *inhibitoros kezelés*, ugyanis az elágazásmentes főhajtáson fejlődő nagy levelek jelentik a termelési célt, nem pedig az oldalhajtások és az azokon lévő kis, értéktelen levelek. A virágzatok közül azokat távolítják el mechanikusan, amik túl korán megjelennek, így akadályozva meg, hogy azok „erőforrást vonjanak el” a fejlődő levelektől – nem mellékesen így a levelek nikotintartalma is magasabb.

Dohányt *öntözés* nélkül nem lehet termeszteni, szerencsére Buzet-sur-Baïse olyan területen fekszik, ahol a hatvanas

A dohánylevelek első ...

lásnak és a kisebb méretű dél-francia gazdaságok.

Röviden a francia birtokméretről

Tudni kell ugyanis, hogy az átlagos francia birtokméret a francia statisztikai hivatal, az INSEE 2019-es tanulmánya szerint 2016-ban 63 hektár volt (ami 7 hektárral nagyobb, mint 2010-ben és 20 hektárral több, mint 2000-ben), ám a gazdaságok fele legfőljebb 36 hektárt művelt, míg egynegyedük 93 hektárnál nagyobb területen gazdálkodott. Az ország déli területeire az átlagosnál kisebb birtokméret, a sokoldalúbb gazdálkodás és a jellemzően nagyobb arányú saját tulajdonú földek a jellemzők, míg az északi országrészre az átlagot akár jóval meghaladó, jórészt bérelt földeken működő gazdaságok a jellemzők.

Bernard Raffaello az 50 hektárból 7 ha-on szóját, 12 hektáron hibridkukorica-vetőmagot termel, a dohány 4 hektárt foglal el, 4,5 ha a szőlő, 3 ha a kivi, hajtatóházban pedig 1 hektárnyi szamócat is termeszt – a fennmaradó terület rendszerint gabona.

Raffaello megítélése szerint *ma Franciaországban dohányt csak akkor érdemes termeszteni, ha nem a mennyiségre, hanem a minőségre koncentrálnak a termelő*, az átlagos minőségű dohányból ugyanis akkora a – jóval olcsóbb –

külföldi fölhozatal a piacon, hogy nem lehet érdemi nyereséget elérni. A világszerte ár egyébként is igen alacsony, a francia munkabér túl magas, és egy olyan kultúránál, ahol legalább 350 órányi élők munkával (amiből minimum 200 órányi az idénymunkás) kell számolni, ezt nem lehet kigazdálkodni – a munkaerő költsége a termelési költségek felét teszi ki.

... és negyedik napja a szárítóban

A válogatóasztal a régi dohány szárító pajtában

években kiépítettek egy kiterjedt öntözőfürtöt, amit a Garonne-ra telepített három szivattyútelep lát el vízzel. Szerencsére a folyónak ezen a szakaszán már a legaszályosabb nyarakon is elegendő a vízhozam ahhoz, hogy ne kelljen öntözési korlátozásokkal szembenézni, ellentétben azokkal a vidékekkel, ahol a gazdák rétegvíz használnak.

A termesztett két fajta közül az egyiket négyszer *szedi*, a kész dohány a szövetezeten keresztül a Traditab-hoz kerül, míg a másik fajta hatszor szedve olasz földolgozóhoz kerül. Egy-egy alkalommal mindig a három legalsó, már érett levelet törik le a speciális hidastraktor alsó részére függesztett, állítható magasságú ülésen ülők, ezeket egy „lifttel” küldik föl a traktor felső szintjére, ahol a friss leveleket karókra kötik. Egy-egy ilyen karó a nyers levelekkel kb. 40 kilogrammot nyom, a szárítás végére ezek már csak 7-8 kilogrammosok lesznek.

A *szárításra* négy nagy szárítókamrát használnak, mivel az általa termelt *virginia* dohányhoz ilyenre van szükség, de még megvan az ötvenes években fából készült nagy dohány szárító pajta is, ami-

ben csak *burley* dohányt lehet szárítani – mivel ilyenre már nem foglalkozik, a pajtában rendezte be a válogatóasztalt és a csomagolót. A *burley*-re egyébként ma már nem építenének külön szárítót, mivel ennek a munkafolyamatnak megfelelő az erre a célra átalakított főliaház is.

A szárítás során a második nap végére már 38 °C-ra emelkedik a levelek hőmérséklete, majd ez szép lassan tovább emelkedik, a harmadik napon eléri az 54 °C-ot, majd a negyedik nap végére, amikor a levéllemezek szárítása befejeződik, 68 °C van a szárítóban. Ezt követően már csak a főér száradását kell megvárni, ami legfőképpen 24 óra alatt befejeződik, majd a folyamat végén hagyják a leveleket lassan kihűlni, utána vízpárával visszanedvesítik azokat, ezután kerül sor az osztályozásra. Vannak vevők, akik ömlesztve, mások a leveleket „lapra válogatva” kéri, az első osztályú leveleket kartondobozokba, a másodosztályúakat konténerbe préselve (ez utóbbi esetben 100-150 kg-os tételekben) szállítják el a gazdaságból.

A gazdaságban 12 euró/óra élőmunka-költséggel (ami egyáltalán nem számít Franciaországban kiugróan magasnak) és 2,5-3,5 tonna/ha szárított dohánynal számolva **4-5 ezer euró/ha jövedelmet lehet elérni.**

Egyre szélesedő új piac – az elektromos cigaretták utántöltése

Az elektromos cigaretták iránti kereslet növekedése a francia dohánytermelők számára is új piaci lehetőséget jelenthet, különösen akkor, ha az általuk megtermelt dohányt országon, sőt lehetőség szerint régióon vagy megyén belüli vevőknek tudják értékesíteni (jelenleg az USA és az Egyesült Királyság után Franciaországé a harmadik legnagyobb piac a világon!). Egy ilyen lehetséges vevő az *agen-i* *Tevap* *kisvállalkozás*, amit 2015-ben alapítottak *e-cigarettákhoz való utántöltő folyadékok fejlesztésére és gyártására*, természetes növényi és aromás e-folyadékot hozva létre valódi növényekből. Az alapítók szándéka nemcsak egy piaci rés kihasználása, hanem az Ázsiából érkező – ahogy fogalmaztak: nagyon sok és nagyon rossz minőségű – áru legalább egy részének kiváltására. Két év munkájára volt szükség arra, hogy – ahogy Jean-Michel Guibert, az egyik tulajdonos fogal-

mazott – „igazi” és stabil dohányaromát állítsanak elő. Világos és barna dohánynyal egyaránt dolgoznak, a szárított és aprított levelekből propilén-glikolos kivonatot készítenek, amit ipari szabadalommal védett eljárással szeparálnak. Az így előállított koncentrátum végleges nikotin-tartalmát tiszta nikotin hozzáadásával állítják be, lehetőleg minden esetben francia gyártású nikotinnal. Guibert szerint ugyan a piacon bőségesen hozzáférhető az olcsó ázsiai, első sorban indiai nikotin-kivonat, ám „vannak bizonytalanságok az ott használt oldószerek minőségét tekintve”, a szintetikus nikotin pedig olyan drága, hogy azt gazdaságilag nem éri meg használni. Úgy fogalmazott, támogatná az import termékekkel kapcsolatos jogszabályi szigorításokat, mivel ezzel ki lehetne szűrni a rossz minőségű importot, ez pedig nemcsak a francia gyártóknak, de a vásárlóknak is érdekében állna.

A *Tevap* nem csupán a termékek minőségére, hanem eredetére is igyekszik nagy hangsúlyt fektetni, ezekből előnyre is szert akarnak tenni. Ezért arra törekednek, hogy lehetőleg helyi termelők-től szerezzék be az alapanyagot, többek között a közeli Tonneins település közeléből is – ahol annak idején Franciaország első dohányültetvénye is létesült. Mindez lehetővé teszi a vállalat számára, hogy az évszázados termelői tudásra támaszkodva – legyen szó a betakarítási, szárítási és érlelési eljárásokról – és a legmodernebb analitikai eljárásokat alkalmazva gyártsák termékeiket. A *Tevap* által gyártott e-folyadékok a dohánykivonat mellett a természetes aromákat is tartalmazznak, amelyeket különböző aromanövényekből (vanília, édesgyökér, ánizs stb.) nyernek.

Termékeiket csak speciális üzletek forgalmazzák, a Franciaország-szerte klasszikus dohánytermékeket árusító „tabac”-hálózatban nem, a vevők csak *a kifejezetten e-cigarettákra szakosodott butikokban* juthatnak hozzájuk. Fő piacuk természetesen Franciaország, de már exportálnak Németországba és Svájcba is. Nagyon komoly hangsúlyt helyeznek a kizárólagos francia eredetre és a természetes alapanyagok használatára, ezzel is a magas minőségi kategóriába pozicionálva termékpalettájukat.

✎ Dr. Somogyi Norbert,
Gresóné Nesuta Marianna